

Tekijyys ja avustajuus kollektiivisessa tutkimuksessa (Janne Hukkinen – Henrik Bruun)

Luimme kiinnostuksella Leila Ristelin ansiokkaan kirjoituksen "Tekijyys tutkimuksessa" (*Tieteessä tapahtuu* 2/2001). Koska kysymys tekijyydestä on tutkimusyksiköllemme hyvin ajankohtainen, olemme pyrkineet ratkaisemaan siihen liittyviä pulmia konkreettisilla suosituksilla, jotka haluamme tuoda laajemman tiedeyhteisön keskusteltavaksi.

Teknillisen korkeakoulun ympäristönsuojelun laboratorio on nuori tutkimus- ja opetusyksikkö, joka keskittyy ympäristöstrategisesti merkittävien teknologioiden poikkitieteelliseen tutkimukseen. Nykyisellä teknologiatutkimuksen painotuksella laboratorio on toiminut vuoden 1999 alusta ja kasvanut sinä aikana professorin ja assistentin muodostamasta pienestä opetusyksiköstä professorin, assistentin ja seitsemän ulkopuolisen rahoituksen turvin toimivan päätoimisen tutkijan opetus- ja tutkimusyksiköksi. Jatko-opiskelijoita on yhteensä kaksitoista.

Kokemuksemme mukaan poikkitieteellinen teknologiatutkimus edellyttää lähes aina erilaisiin tutkimusperinteisiin perehtyneiden tutkijoiden yhteistyötä. Koska nuori laboratoriomme elää yhteisen tutkimuksen tekemisestä, koimme tarpeelliseksi luoda suositukset kollektiiviselle kirjoittamiselle. Suositusten tavoitteena on edistää avointa keskustelua tekijöiden mainintaan liittyvistä ongelmista. Samalla ne tähtäävät selkeään ja yhtenäiseen käytäntöön tekijöiden maininnassa silloin, kun ympäristönsuojelun laboratoriossa tuotetaan kollektiivisia tekstejä.

Suosituksemme tekevät jaottelun tekstin *tekijöihin* ja *avustajiin*. Tekstin *tekijät* ovat osallistuneet varsinaiseen tieteelliseen työhön, kuten esimerkiksi teoreettiseen työhön, empiiriseen tutkimukseen ja/tai tekstin kirjoittamiseen. Tekstin tekijät voidaan luokitella työpanoksen mukaan. Eniten työtä tehneitä kutsutaan ensisijaisiksi tekijöiksi. Vähemmän työtä tehneitä kutsutaan toissijaisiksi tekijöiksi, jne. Työpanoksen arvioinnissa huomioidaan se työ, joka on tehty kyseessä olevaa tekstiä varten - ei sen sijaan aikaisempaa työtä, joka on tehty muita tekstejä varten mutta jota hyödynnetään myös kyseessä olevassa tekstissä. Luokittelu ei perustu työtuntien tarkkaan laskuun vaan tekijöiden yhteisesti sopimaan yleisluontoiseen arvioon. Luokittelu tehdään vain, milloin työpanoksissa on huomattavia eroja. Tekstin *avustajat* puolestaan ovat osallistuneet tieteellistä työtä avustavaan työhön, kuten esimerkiksi tutkimustyön avustamiseen, tekstin kielelliseen tarkastukseen, kääntämiseen, ja/tai antaneet palautetta tekstistä.

Ympäristönsuojelun laboratorion kollektiivisen kirjoittamisen suositukset koostuvat tällä hetkellä yhdeksästä periaatteesta:

1. *Kaikkien tekstin tekijöiksi mainittujen henkilöiden tulisi osallistua aktiivisesti tekstin tuotantoon. Kaikki työpanokset ovat laadullisesti yhtä arvokkaita (teoreettinen työ, empiirinen tutkimus, kirjoittaminen, jne.).* Periaatteen tarkoituksena on alusta pitäen tehdä selväksi, että kollektiivisella kirjoittamisella ei tarkoiteta kollektiivista 'julkaisukonetta', jolla tutkijaryhmän yksilöt voisivat lisätä julkaisujensa määrää osallistumatta varsinaiseen tekstin tuotantoon.
2. *Tekstin aloitteentekijä mainitaan aina ensimmäiseksi - olettaen, että hän kuuluu ensisijaisiin tekijöihin. Tekstin aloitteentekijä on henkilö, joka vastaa ensimmäisestä merkittävästä työpanoksesta (esimerkiksi runkotekstin kirjoittamisesta) tekstin tuotannossa.* Tällä käytännöllä laboratorio haluaa kannustaa aloitteita kollektiivisten tekstien kirjoittamiseen. On myös oleellista, että kirjoitushankkeella on vetäjä, joka ottaa vastuun sen edistymisestä.
3. *Samaan tekijäluokkaan kuuluvat henkilöt mainitaan aakkosjärjestyksessä.* Kun kaikki kirjoittajat ovat samassa tekijäluokassa, on selvyuden vuoksi perusteltua noudattaa yleistä käytäntöä ja perustella erikseen poikkeamat siitä.
4. *Muuten tekijät mainitaan tekijäluokan mukaisessa järjestyksessä.*
5. *Kaikkien tekijöiden työpanos selostetaan tekstissä, esimerkiksi alaviitteessä.* Nippuväitöskirjoihin sisällytettävissä teksteissä tämä on erityisen tärkeää jatko-opiskelijoiden oikeusturvan kannalta. Periaatteella pyritään myös varmistamaan aito tekstin tuottaminen pakottamalla kukin tekijä artikuloimaan, mitä on tekstin eteen tehnyt. Lisäksi periaatteella halutaan korostaa yhteisen tekstin tuottamisen hyötyjä poikkitieteellisessä työssä, missä kokonaisuus harvoin syntyy ilman yksilöllisiä työpanoksia.
6. *Ensimmäisenä mainittu tekijä hoitaa yhteydet julkaisuun, ellei muusta päätetä tekijöiden kesken.* Periaatteella pyritään varmistamaan selkeä kommunikointi tekstin tuottamisessa toisaalta julkaisijan suuntaan, toisaalta tekijöiden kesken.
7. *Kaikki tekstin tekijät osallistuvat tekstin mahdolliseen muokkaamiseen asiantuntija-arvioinnin perusteella. Kunkin tekijän tekstin muokkaamiseen käyttämä työpanos on suhteellisesti yhtä suuri kuin aikaisemmin tekstin tuotannossa. Päävastuu on siis ensisijaisilla tekijöillä.* On tärkeää sopia etukäteen tekstin jatkohoidosta ja työnjaosta sen jälkeen, kun teksti on luovutettu arvioitavaksi julkaisuun. Tekstin tuottamisen vaikein ja työläin vaihe alkaa usein vasta ensimmäisen arvioinnin jälkeen, etenkin jos teksti edellyttää useita kierroksia ajatuksenvaihtoa tekijöiden ja arvioitsijoiden välillä.
8. *Tekstin avustajia kiitetään tekstissä, esim. loppu- tai alaviitteessä.*
9. *Avustajien työpanos selostetaan kiitostekstissä (esim. tutkimustyön avustaminen, tekstin kielellinen tarkastus, käänös, palautteen antaminen tekstistä, jne.).* Avustajien

merkitystä ei pidä väheksyä tutkimuksen tekemisessä eikä tekstin tuottamisessa. Tutkimusavustajien huomioiminen erikseen saattaa myös rohkaista tutkijanuralle.

Kollektiivisen kirjoittamisen suositukset eivät ole pysyvä normisto, vaan pikemminkin keskustelunavaus. Suosituksia tulee siis voida muuttaa yhteisesti saatujen kokemusten pohjalta. Ristelin kuvaamien tekijyyttä koskevien kiistojen valossa uskomme keskustelevalle muutokselle alttiiden suositusten olevan parempi vaihtoehto kuin suositusten puute.

Kirjottajista Janne Hukkinen on Teknillisen korkeakoulun professori, opetuslanaan ympäristöstrategiat ja teknologian arviointi, Henrik Bruun taas Teknillisen korkeakoulun tohtoritutkija.

janne.hukkinen@hut.fi

henrik.bruun@hut.fi